

Iz pedagoške teorije i prakse

UDK: 37.018:316.613.42

Stručni rad

Ivana Šustek, Verica Jukić i Andreja Zelić

Suradničkim učenjem do prijateljstva u razredu

Sažetak

U ovom se radu na temelju teorijskih spoznaja i prikaza relevantnih istraživanja te primjera u praksi nastoji prikazati mogućnost poticanja prijateljstva u razredu suradničkim učenjem. U skladu s tim očekuje se da će rad doprinijeti razumijevanju potreba upravo za ovom strategijom aktivnog učenja.

Ključne riječi: prijateljstvo, suradničko učenje, učenik, učitelj, škola

1. Uvod

Svima je poznata činjenica da je *prijateljstvo* važno u odrastanju i sazrijevanju svakog pojedinca. U skladu s tim današnja bi škola sve više trebala biti odgojno-socijalna zajednica u kojoj učenici trebaju aktivno učiti u ozračju prijateljskih odnosa (Previšić, 2007). Odnosi djeteta s vršnjacima predstavljaju značajan aspekt njihova socijalnog razvoja (Cilllessen i Bellmore, 2011). Ti se odnosi mogu svrstati u dvije dimenzije, a to su prihvaćanje i odbijanje (Lebedina Manzoni, 2016). Učenici

koji čine razrednu zajednicu trebali bi pozitivno utjecati jedni na druge, odnosno *prihvaćati* jedni druge i *suradivati* jedni s drugima. Pri tome je uloga učitelja kao glavnog nositelja realizacije odgojno-obrazovnog procesa ključna, odnosno „učitelj mora zamijeniti stil komuniciranja, koji je polazio od autoritarna vođenja i neporeciva izvora znanja skupljena u njegovoj ličnosti, u suradnički autoritet socijalno i pedagoški integrativne osobe“ (Previšić, 2003, str. 16).

2. Prijateljstvo

„Prijateljstvo kao fenomen predmet je proučavanja u filozofiji, povijesti, teologiji, pedagogiji, sociologiji, znanosti o književnosti, psihologiji i drugim znanostima“ (Kolak, Markić, 2020, str. 106). Tako je grčki filozof Aristotel u svojoj filozofiji čudorednoga života ili *Etici* uvelike raspravljao i o prijateljstvu. U *Nikomahovoj etici* posvetio je osmu i devetu knjigu problematici prijateljstva navodeći kako imamo *prijateljstvo radi užitka, prijateljstvo radi koristi i prijateljstvo radi dobra samoga prijatelja*. Prijateljstvo radi užitka najčešće se ostvaruje zbog zajedničkih aktivnosti ili hobija. Prijateljstvo radi koristi predstavlja klasičan poslovni odnos dok prijateljstvo radi dobra samoga prijatelja znači ljubav koja želi dobro i sreću drugome (Ladan, 1988). Također i sveti Jeronim piše o prijateljstvu ističući *otvorenost i iskrenost* kao njegove najvažnije motive. Za svetog Jeronima Bog je i izvor i autor prijateljstva. U prvom poglavlju svoje Poslanice ističe važnost prijatelja i prijateljstva za Naučitelja iz Stridona, dok u drugom poglavlju daje svoje shvaćanje iskona i naravi prijateljstva kao i spona koje povezuju prijatelje. U trećem poglavlju ukazuje na važnost komunikacije koja zapravo i održava prijateljstvo, dok se u četvrtom poglavlju bavi problematikom nesporazuma među prijateljima (Kraft-Soić, 2002).

Youniss i Smollar (1985) govore o razvojnim *razinama prijateljstva* navodeći kako se u djetinjstvu prijateljstvo određuje u terminima zajedničke aktivnosti, u adolescenciji prevladava prihvaćanje i uzajamno poštovanje, dok u kasnoj adolescenciji osim prihvaćanja i uzajamnog poštovanja prijatelji očekuju i samootkri-

vanje osobnih problema i osjećaja bez straha da će pritom izgubiti poštovanje. Bukowski i Hoza (1989) navode uzajamnost, broj uzajamnih prijatelja i kvalitetu prijateljstva kao *dimenzije prijateljskog odnosa*. O važnosti prijateljskih odnosa pišu Chen i French (2008) navodeći da u njima djeca uče o posljedicama svojeg ponašanja, o sebi i drugima, o društvenim pravilima te se ujedno uče i dogovoru kao i zajedničkom rješavanju problema.

U konačnici, „prijateljstvo omogućava da prijatelji, kroz uzajamnu duhovnu ljubav u kojoj se prijatelj voli i radi svoga dobra i radi njega samoga, tako da je to dvoje povezano, jedan u drugome prepoznaju svoje dobro koje ih dijelom ozbiljuje, usavršava i čini radosnima“ (Herman Duvel, 2021, str. 47). Također, „kod prijateljstva se ističe načelo empatije koja je danas ponajviše antropološka vrijednost, etička i egzistencijalna koja je (i mora biti) vodič komunikacije i socijalnih odnosa“ (Zrilić, 2010, str. 235).

3. Suradničko učenje

„Suradničko učenje aktivni je proces učenja u kojem se njeguju akademske i socijalne vještine kroz izravnu interakciju učenika, individualnu odgovornost i pozitivnu međuzavisnost“ (Jensen, 2003, str. 235). *Temeljna načela suradničkog učenja* su: „pozitivna međuovisnost, osobna prijateljska interakcija, pojedinačna odgovornost, interpersonalna i malogrupna umijeća, grupno procesiranje i načela-vodilje“ (Meredith, Steele i Temple, 2011, str. 12-13). Pri ostvarenju ovih načela ključnu ulogu ima upravo učitelj. Naime, on treba uspostaviti pozitivnu međuovisnost učenika određivanjem

ciljeva ili dodjeljivanjem određenih uloga u grupi. Pritom treba strukturirati grupe tako da učenici sjede zajedno i razgovaraju o svakom aspektu zadatka. Na taj si način zapravo pomažu, potiču iskustva u učenju te stvaraju prijateljsku interakciju. Kad je riječ o uspješnosti provedbe zadatka, učitelji trebaju strukturirati pojedinačnu odgovornost učenika s ciljem prikazivanja njegova napretka. Isto tako, važno je imati na umu da grupe ne mogu biti učinkovite ako učenici ne upotrebljavaju nužna socijalna umijeća za suradničko učenje, a kojima ih učitelj treba podučavati. Suradnička umijeća uključuju vodstvo, odlučivanje, upravljanje sukobima, izgradnju međusobnog povjerenja i nadasve komunikaciju. U konačnici, učitelj treba strukturirati grupno procesiranje određivanjem različitih zadataka te ujedno pratiti grupe i pružati povratne informacije o uspješnosti njihove suradnje – i grupama i cijelom razredu.

Prema Johnson i Johnson (1999) *suradničko učenje* ima brojne pozitivne ishode. Riječ je dakle o pozitivnoj međuovisnosti učenika, pojačanoj interakciji među njima, zajedničkom naporu za postignućem, stvaranju *prijateljskih odnosa*, psihološkoj prilagodbi jednih na druge te razvijanju socijalne kompetencije. Suradničko učenje također pridonosi učinkovitijem usvajanju znanja i vještina u različitim područjima te boljem školskom uspjehu učenika (Wentzel, Jablansky i Scalise, 2018; Meyer, 2019). Osim toga, povećava i motivaciju učenika u učenju (Eggen i Kauchak, 1992) te jača njihovo samopouzdanje i samopoštovanje (Arends, 1991).

Važno je naglasiti da učinkovitost suradničkog učenja uvelike ovisi o metodičkoj kulturi i *kompetencijama učitelja* (Gillies i Boyle, 2010).

Područja kompetencije učitelja su sljedeća: „metodologija izgradnje kurikulumata nastave, organizacija i vođenje odgojno-obrazovnog procesa, oblikovanje razrednog ozračja, utvrđivanje učenikova postignuća u školi, oblikovanje modela odgojnog partnerstva s roditeljima“ (Jurčić, 2012, str. 20). Ovdje je važno naglasiti kompetencije učitelja u području oblikovanja razrednog ozračja. Riječ je dakle o učiteljevoj potpori, (pre)opterećenju učenika nastavom, razrednoj koheziji te strahu od školskog neuspjeha kao grupama elemenata koji određuju razredno ozračje. Pritom je razredna kohezija element koji podrazumijeva djelovanje u okviru zajedničkog cilja koji se temelji na međusobnoj interakciji. Glavni zadatak učitelja u pogledu razredne kohezije sastoji se u poticanju razvoja *prijateljstva* u razredu, suradnje i međusobnog povjerenja (Jurčić, 2012).

4. „Vrtuljak prijateljstva“ - primjer dobre prakse

„Vrtuljak prijateljstva“ je eTwinning projekt koji su osmislile i provele suautorice ovog rada, učiteljica Verica Jukić iz Osnovne škole „Retfala“ iz Osijeka i učiteljica Andreja Zelić iz Osnovne škole Tenja iz Tenje, a s ciljem poticanja prijateljstva među učenicima u svom razredu.

Pripremanje projekta odnosilo se na pronalaženje teme, formuliranje općeg cilja i planiranje projektnog rada s projektnim partnerima brojnih naših škola, kao i škola iz Bosne i Hercegovine, Republike Srbije, Republike Sjeverne Makedonije, Rumunjske, Republike Turske i Hašemitskog Kraljevstva Jordana.

Slika 1. Logo eTwinning projekta „Vrtuljak prijateljstva“.

Također, dogovoreno je da će svi projektni partneri, pored svojih odabranih tema, sudjelovati i na istoj temi u tri izazova tijekom školske godine. Riječ je o Danu tolerancije (16. studenog), Danu ružičastih majica (23. veljače) i izazovu U tuđim cipelama (20. travnja).

Sljedeća etapa bila je sam *rad na projektu*, a u kojem su svi projektni partneri prikupljali svoje

Tablica 1. Okvirni plan projekta (preuzet i prilagođen prema Munjiza, Peko i Sablić, 2007).

OKVIRNI PLAN PROJEKTA	
Tema projekta: „Vrtuljak prijateljstva“	
Opći cilj: Što projektom želimo postići? Poticati prijateljstvo u razredu	
Razred: učenici razredne nastave	Šk. godina: 2021./2022.
Posebni ciljevi: razvijanje pozitivne slike o sebi; učenje preuzimanja odgovornosti za postupke prema sebi i drugima; usvajanje temeljnih humanih vrijednosti kao što su prijateljstvo, pravednost, nenasilje i empatija; prihvaćanje i primjenjivanje pravila ponašanja u svakodnevnom životu; rješavanje svakodnevnih problema; učenje pravednog načina podjele; učenje o povredi pravila; učenje o donošenju odluka; razvijanje komunikacijskih vještina; učenje odabiranja ponašanja sukladno pravilima i normama zajednice; učenje odabiranja ponašanja koja isključuju bilo kakav oblik nasilja; aktivno sudjelovanje u zaštiti i promicanju ljudskih prava; osvješćivanje o problemu međuvršnjačkog nasilja, o vrstama nasilja te o načinima i metodama prevencije istih kroz različite radionice.	
Socijalni oblici rada: grupni oblik rada	
Predmeti u kojima se ostvaruje projekt: Sat razrednika, međupredmetne teme i različite izvanučioničke aktivnosti	
Teme pojedinih skupina: Empatija, tolerancija, kritičko mišljenje, odgovornost, razredni izbori, stereotipi i predrasude itd.	

uratke, obrađivali ih i na posljetku predstavljali rezultate u skladu s Etičkim kodeksom istraživanja s djecom (2003). Svi su odabrali one aktivnosti koje su im najviše odgovarale i svoje su uratke postavljali na Twinspace (<https://twinspace.etwinning.net/189305/home>). Za potrebe projekta formirana je i Facebook grupa naziva „Vrtuljak prijateljstva – eTwinning projekt“

Slika 2. Duga prijateljstva.

Slika 3. Stablo prijateljstva.

u kojoj su partneri međusobno komunicirali i razmjenjivali svoje ideje. Završni proizvod projekta bila je online knjiga sa zajedničkim radovima (Slika 2. i Slika 3. predstavljaju odabrane grupne uratke učenika Osnovne škole „Retfala“ iz Osijeka).

Naposljetku, tu je i *refleksija o provedenom projektu*, a kojom su sudionici kritički promotriili cjelokupan proces provedbe projekta. Uočeni su brojni pozitivni ishodi, a najveći od svih je razvijanje prijateljstva među učenicima, ali i među učiteljima kao partnerima projekta. Ostali uočeni pozitivni ishodi kod učenika su razvijanje pozitivne slike o sebi, učenje preuzimanja odgovornosti za postupke prema sebi i drugima, prihvaćanje i primjenjivanje pravila ponašanja u svakodnevnom životu, rješavanje svakodnevnih problema, učenje pravednog načina podjele, učenje o povredi pravila, učenje o donošenju odluka, razvijanje komunikacijskih vještina, učenje odabiranja ponašanja sukladno pravilima i normama zajednice, učenje odabiranja ponašanja koja isključuju bilo kakav oblik nasilja, aktivno sudjelovanje u zaštiti i promicanju ljudskih prava, osvješćivanje o problemu međuvršnjačkog nasilja, o vrstama nasilja te o načinima i metodama prevencije istih.

5. Zaključak

U ovom se radu *suradničko učenje* predstavlja kao poseban vid aktivnog učenja čiji je jedan od brojnih pozitivnih ishoda svakako i stvaranje *prijateljstva* u razredu. Opći cilj provedenog jednogodišnjeg eTwinning projekta „Vrtuljak prijateljstva“ bio je poticati prijateljstvo u razredu suradničkim učenjem. Refleksijom o pro-

vedenom projektu utvrđeni su brojni pozitivni ishodi, a najveći od svih svakako je razvijanje prijateljstva među učenicima. Budući da učinkovitost suradničkog učenja u razredu uvelike ovisi i o *kompetencijama učitelja* te općenito o njegovoj spremnosti i motiviranosti za ostvarenje novih uloga današnje škole, ovim radom ujedno se potiče i naglašava potreba njegova *cjelovitnog učenja* (bilo ono formalno, neformalno, informalno ili samoregulirano). Vjerujemo da će rad potaknuti interes za buduća istraživanja o utjecaju suradničkog učenja na prijateljstvo u razredu.

6. Popis literature

- Arends, R. I. (1991). *Learning to teach*. New York: McGraw-Hill.
- Bukowski, W. M. i Hoza, B. (1989). *Popularity and friendship - Issues in theory, measurement and outcome*. U: T. J. Berndt, G. W. i Ladd (Ur.), *Peer relationships in child development* (str. 15 - 45). New York: John Wiley & Sons.
- Chen, X. i French, D. C. (2008). *Children's social competence in cultural context*. *Annual Review Psychology*, 59, 591-616. Dostupno na [10.1146/annurevpsych.59.103006.093606](https://doi.org/10.1146/annurevpsych.59.103006.093606)
- Cillessen, A. H. N. i Bellmore, A. D. (2011). *Social skills and social competence in interactions with peers*. U P. K. Smith i C. H. Hart (Ur.): *Childhood social development* (str. 393-413). USA: Blackwell Publishing Ltd.
- Eggen, P. D. i Kauchak, D. P. (1992). *Educational psychology: classroom connections*. New York: Merrill Publishing Co.
- Etički kodeks istraživanja s djecom* (2003). U A. Dulčić (Ur.), Zagreb: Vijeće za djecu Vlade Republike Hrvatske; Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži. Dostupno na <https://mef.unizg.hr/app/uploads/2021/05/Eticki-kodeks-istrazivanja-s-djecom.pdf>
- Gillies, R. M. i Boyle, M. (2010). *Teachers' reflections on cooperative learning: Issues of implementation*. *Teaching and Teacher Education*, 26 (4), 933-940. Dostupno na <https://doi.org/10.1016/j.tate.2009.10.034>
- Herman Duvel, M. (2021). *Homo amicus – biće sreće, radosti i blaženstva*. Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja, 19 (1), 35-47. Dostupno na <https://doi.org/10.31192/np.19.1>.
- Jensen, E. (2003). *Super-nastava: nastavne strategije za kvalitetnu školu i uspješno učenje*. Zagreb: Educa.
- Johnson, D. W. i Johnson, R. T. (1999). *Making cooperative learning work*. Theory into practice - building community through cooperative learning. Lawrence Erlbaum Associates, Taylor & Francis Group, 38 (2), 67-73. Dostupno na <https://doi.org/10.1080/00405849909543834>
- Jurčić, M. (2012). *Pedagoške kompetencije suvremenog učitelja*. Zagreb: Redeco.
- Kolak, A. i Markić, I. (2020). *Međuvršnjački prijateljski odnosi u razrednom odjelu*. *Metodički ogleđi*, 27 (2), 105-128. Dostupno na <https://doi.org/10.21464/mo.27.2.8>
- Kraft-Soić, V. (2022). *Sveti Jeronim o prijateljstvu - smjernice Jeronimovih poslanica s obzirom na njegov ideal prijateljstva*. *Bogoslovska smotra*, 92 (1), 115-136. Dostupno na <https://doi.org/10.53745/bs.92.1.5>
- Ladan, T. (1988). *Aristotel/Nikomahova etika*. Zagreb: Globus.

Lebedina Manzoni, M. (2016). *Važnost vršnjačkog utjecaja i privrženosti među djecom i mladima u kontekstu razvoja pozitivnih odnosa*. U: V. Bilić i S. Bašić (Ur.), *Odnosi u školi* (str. 38-70). Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Meredith, K. S., Steele, J. L. i Temple, C. (2011). *Čitanje i pisanje za kritičko mišljenje - vodič kroz projekt V, suradničko učenje*. Zagreb: Forum za slobodu odgoja.

Meyer, F. (2019). *The value of friendships in academic success*. ETH Zürich. Dostupno na <https://ethz.ch/en/news-and-events/eth-news/news/2019/01/the-value-of-friendships-in-academic-success.html>

Munjiza E., Peko, A. i Sablić, M. (2007). *Projektno učenje*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Filozofski fakultet, Učiteljski fakultet.

Previšić, V. (2003). *Suvremeni učitelj: odgovoritelj - medijator - socijalni integrator*. U: B. Ličina

(Ur.), *Učitelj – učenik – škola* (str. 13-20). Petrinja: Visoka Učiteljska škola. Zagreb: HPKZ.

Previšić, V. (2007). *Pedagogija i metodologija kurikuluma*. U: V. Previšić (Ur.), *Kurikulum: teorije-metodologija- sadržaj- struktura* (str. 15-34). Zagreb: Školska knjiga.

Zrilić, S. (2010). *Kvaliteta komunikacije i socijalni odnosi u razredu*. Pedagogijska istraživanja, 7 (2), 231-242. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/clanak/174490>

Wentzel, K. R., Jablansky, S. i Scalise, N. R. (2018). *Do Friendships Afford Academic Benefits? A Meta-analytic Study*. Educational Psychology Review, 30, 1241-1267. Dostupno na <https://link.springer.com/article/10.1007/s10648-018-9447-5>

Youniss, J. i Smollar, J. (1985). *Adolescent relationships with mothers, fathers and friends*. Chicago: University of Chicago Press.

Abstract

Through cooperative learning to friendship in class

This paper attempts to show the possibility of fostering friendship in the class through cooperative learning on the basis of theoretical knowledge and presentation of relevant research, as well as examples in practice. Accordingly, it is expected that this paper will contribute to understanding the needs for precisely this active learning strategy.

Keywords: *friendship, collaborative learning, student, teacher, school*